Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

Eduskunnan talousvaliokunta
tav@eduskunta.fi

VNS 6/2020 vp
**Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävän kasvun ohjelma**

EU:n elpymisrahasto helpottaa Suomen hiilineutraaliustavoitteeseen pääsemistä. Elpymisrahaston avulla voidaan myös tukea koronakriisistä toipuvaa taloutta ja työntekijöitä. Erityisen tärkeitä panostuksia ovat uuteen kasvuun panostaminen, osaamisen kehittäminen ja työllisyyden tukeminen.

## Vihreän siirtymän panostukset laitettava uusiutuvaan energiaan ja ydinvoimaan

Suomesta on tehtävä ilmastopolitiikan voittajavaltio –maa, jossa vähennetään päästöjä ja luodaan samalla uutta elinkeinotoimintaa ja työpaikkoja. Uudet työpaikat eivät kuitenkaan synny automaattisesti. Siksi aktiivinen elinkeino- ja teollisuuspolitiikka ovat äärimmäisen tärkeitä työkaluja onnistuneen vihreän siirtymän takaamiseksi. Suomen kestävän kasvun ohjelmassa on aivan oikein tunnistettu vihreän kasvun mahdollisuudet ja sitä tukeva TKI-politiikka, mutta ohjelmassa on parannettavaa konkretian osalta.

Suomessa noin puolet lämmityksen tarpeesta hoidetaan kaukolämmöllä, jossa polttoaineena (> 95 prosenttia) ovat hiili, öljy, maakaasu turve ja puu. Lämmöntuotannossa fossiilistien polttoaineiden ja turpeen aika ovat pian ohi. Puun käyttöä ei voi merkittävästi lisätä koska puuta tarvitaan teollisuuden raaka-aineeksi. Siksi on erittäin tärkeää, että Suomessa panostetaan polttoon perustumattomien lämmitysmuotojen kuten kotimaisen pienydinvoimateknologian ja geolämmön (syvät maalämpökaivot) kehittämiseen. Molempiin teknologioihin liittyy huomattava vientipotentiaali.

Rakennusten energiatehokkuuden parantaminen on tärkeää, mutta nopeimmillaankin varsin hidas keino päästöjen vähentämiseen. Energiatehokkuutta paljon tärkeämpää on huolehtia, että käytettävä energialähde (sähkö, lämpö ja liikenne) on päästötön.

Ohjelmassa tunnistetaan aivan oikein työ- ja elinkeinoministeriön energia- ja ilmastotiekartan skenaarioiden perusteella nopeasti kasvava tarve puhtaalle sähköntuotannolle. Suomen sähkönkulutuksen ennakoidaan jopa tuplaantuvan, kun fossiilisia poltto- ja raaka-aineita korvataan liikenteessä ja teollisuudessa. Mikäli elpymisrahaston varoja ohjataan esimerkiksi vedyntuotantoon, tulisi tätä tarkoitusta varten harkita uuden valtionyhtiön tai julkisen ja yksityisen sektorin yhteisyrityksen (public–private partnership PPP) perustamista, koska vedyntuotannon

markkinaehtoisuuteen on vielä matkaa. Esimerkiksi mankala-periaatteella toimiva vedyn tuotantoon erikoistunut yritys voisi palvella tehokkaasti suomalaista teollisuutta ja muuta elinkeinoelämää.

Henkilöautoliikenteessä sähkön käyttö (täyssähköautot ja lataushybridit) on nousemassa keskeisimmäksi ratkaisuksi liikenteen päästöjen vähentämisessä. Elpymisvaroja tulisi ohjata latausinfran rakentamiseen.

## Osaamisen kehittäminen ja TKI-panostukset ovat keskeistä tulevan kasvun kannalta

Kestävän kasvun ohjelmasta saa helposti virheellisen kuvan, että ammatilliselle koulutukselle ei ole suurissa määrin tarvetta, vaan korkeakoulutus on valtavirtaa. Lisäksi heikosti koulutettujen kohdalla ei mainita, että kyseessä on ilman ammatillista tutkintoa olevat. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste on huomattavasti parempi. On totta, että uusissa tehtävissä korostuu korkeakoulujen tarjoamat taidot, mutta noin puolet työpaikoista on jatkossakin ammatillisen koulutuksen vaativia tehtäviä. Panostuksia tarvitaan erityisesti siihen, että kaikki saavat vähintään toisen asteen ammatillisen tutkinnon.

SAK näkee jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksessa paljon mahdollisuuksia, joilla jatkuvan oppimisen uudistusta voidaan edistää. Olemassa olevat palvelukokonaisuudet eivät pysty vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin kaikilta osin tai tarpeeksi nopeasti. Erityisesti aliedustettujen ryhmien ohjaus, osaamisen kehittäminen ja muut osaamista tukevat palvelut vaativat nopeita toimia, joihin palvelukeskus voi hyvin valmisteltuna ja riittävästi resursoituna vastata.

SAK pitää tärkeänä muutosturvan vahvistamista. SAK nosti osana yli 55-vuotiaiden työllistymistä koskevia neuvotteluja esiin useita keinoja vahvistaa muutosturvaa. Erityisesti pienistä yrityksistä irtisanottavien koulutukseen tarvitaan uusia keinoja. Työikäisille pitää tarjota entistä enemmän osaamiskartoituksia ja siihen soveltuvia työkaluja. Jatkuvan oppimisen uudistuksen tämä mainitaan, mutta valmistelua ja toimeenpanoa pitää nopeuttaa.

Työvoimakoulutus on tutkimusten mukaan tehokas koulutusmuoto parantamaan työllisyyttä. Lyhytkestoista koulutusta pitää kohdentaa erityisesti aliedustetuille ryhmille.

Korona on lisännyt rajusti lomautettujen määrää. Työmarkkinajärjestöt ovat toimittaneet omat ehdotuksensa työ- ja elinkeinoministeriölle, joiden avulla parannetaan lomautettujen osaamista ja uudelleentyöllistymistä. Ehdotuksissa esitetään muun muassa lyhyiden pätevyyskoulutusten lisäämistä verkon kautta, muunto- ja lisäkoulutuksia ja koulutustarjonnan kokoaminen helposti saavutettavaksi.

Kestävän kasvun ohjelmassa tehdyt painotukset tutkimuksen kehityksen ja innovaatioiden osalta ovat oikeita, joskin kaipaavat lisää konkretiaa.

Esimerkiksi vihreän siirtymän osalta tulisi panostaa tutkimukseen, jossa selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää suomalaisen metsäteollisuuden ja bioenergiaa käyttävien energialaitosten ilmakehään päästämää hiilidioksidia. CCS-teknologiaa hyödyntäen hiilidioksidia voisi hyödyntää esimerkiksi synteettisten polttoaineiden raaka-aineena.

Toinen merkittävä tutkimuksen aihe on polttoon perustumattomat kaukolämmön tuotantomuodot. Esimerkiksi VTT on kehittänyt kotimaiseen teknologiaan perustuvaa pienydinvoimakonseptia, jonka jatkokehitys olisi ensiarvoisen tärkeää. Maailmalla käytetään energiana enemmän lämpöä kuin sähköä, joten skaalautuvat ratkaisut lämmöntuotantoon omaavat valtavan vientipotentiaalin.

Tarvitaan myös konkreettisia selvityksiä siitä, miten voidaan tuottaa riittävä määrä vetyä kilpailukykyisesti.

## Suomen kilpailukyvyn turvaaminen

Työvoiman osuus Suomen keskeisten vientialojen muuttuvasta kulurakenteesta ja toimialasta riippuen on noin 2–20 prosenttia. Kilpailukyvyn kannalta on siten kiinnitettävä huomiota niihin asioihin, jotka muodostavat ne loput 80–98 prosenttia – muun muassa energian, logistiikan ja raaka-aineiden hintaan. Hyvä esimerkki viime aikoina kilpailukykyä parantavasta päätöksestä oli teollisuuden sähköveron laskeminen EU:n minimiin sekä päätös uudistaa päästökauppakompensaatiota.

Kestävän kasvun ohjelmassa on oikein tunnistettu digitalisaation ja vihreän siirtymän mahdollisuudet suomalaiselle elinkeinoelämälle. SAK:n näkökulmasta näille aloille panostaminen on järkevää, mutta vaatii tiekarttojen lisäksi aitoja panostuksia ja toimenpiteitä. Hyvä esimerkki on suomalaiseen akkuklusteriin panostaminen Suomen Malminjalostus Oy:n kautta.

## Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen

SAK pitää hyvin tärkeänä, että elpymisrahaston varoja käytetään työvoimapalveluiden laadun parantamiseen. Koronakriisin vuoksi työttömyys on kasvanut Suomessa jyrkästi. Tutkimukset osoittavat, että työttömien säännöllisellä henkilökohtaisella ohjauksella ja neuvonnalla sekä työnhaun tukemisella on myönteisiä työllisyysvaikutuksia. Tämän vuoksi elpymisvälineen varoja tulisi suunnata työvoimapalveluiden resurssointiin niin, että ne voivat toteuttaa työttömien

kasvokkaisia, säännöllisiä tapaamisia laajassa mittakaavassa. Erityisen tärkeää on työttömyyden alun syvällinen ja laadukkaasti tehty palvelutarpeen arvio (mukaan lukien työkyvyn ja osaamisen kartoitus). Jokaiselle työttömälle tulee osoittaa vastuutyöntekijä ja omavalmentaja laadukkaan palvelun takaamiseksi.

Lisäresursseja tähän tulee kohdentaa vähintään syksyn budjettiriihessä pohjoismaiseen työnhaun malliin suunnitellut 70 miljoonaa euroa. Aito pohjoismainen taso työttömien palveluissa kuitenkin edellyttää vielä suurempaa satsausta.

Kasvokkaisten palveluiden lisäksi työvoimapalveluiden digipalveluita on kiireellistä kehittää. Työmarkkinatori ja muut työttömien nykyaikaiset digipalvelut on saatava mahdollisimman nopeasti käyttöön. Työvoimapalveluiden asiakastietokannan puolella on huomioitava erityisesti yhteistyön mahdollistaminen mahdollisimman hyvin eri viranomaisten välillä asiakkaan tietosuoja huomioiden.

Osatyökykyisten työllistämisen edistämisen suhteen SAK näkee, että elpymisvälineen rahoitusta voidaan hyödyntää Suomen Samhall -mallin rahoituksessa. Nuorten osalta Ohjaamoiden monialaisen ja matalan kynnyksen tuen ja palveluiden kehittämistä tulee jatkaa omana kokonaisuutenaan. Tämä tulee huomioida myös työllisyyden kuntakokeiluissa. Lisäksi tulisi toimeenpanna riihikirjauksen mukaisesti toimet nuorten työllistämiskynnystä alentavista taloudellisista kannustimista, toisin sanoen nuorten työllistämispalkkiosta.

SAK pitää tärkeänä, että elpymisrahaston varoja käytetään myös maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseen. Maahanmuuttajien työttömyys Suomessa on pitkään ollut korkeammalla tasolla kuin kantasuomalaisten, johon myös OECD on kiinnittänyt huomiota. Erityisesti pakolaistaustaisten maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on muita ryhmiä alhaisempi. Kelan tuore tutkimus osoitti myös sen, että maahanmuuttajat saavat toimeentuloa turvaavia tukia muuta väestöä yleisemmin. Koronatilanne on entuudestaan vaikeuttanut maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla.

Paikallisen kielen /kielten oppimisen on useassa EU-maassa todettu olevan keskeisin tekijä maahanmuuttajien työllistymisen kannalta ja siihen tulee myös Suomessa suunnata riittävästi resursseja.

Kielikolutusta sisältävän kotouttamiskoulutuksen kilpailutus on johtanut siihen, että valinnan ratkaiseva kriteeri on usein pelkästään edullinen hinta eikä laatu. Koulutuksen valintakriteereihin tulee lisätä laatuvaatimukset, ja käyttää elpymisrahaston varoja kielikoulutuksen laadun ja tuloksellisuuden varmistamiseen.

Maahanmuuttajilla tulee taata myös mahdollisuus laadukkaisiin ja räätälöityihin työvoima- ja yrityspalveluihin sekä henkilökohtaiseen ohjaukseen. Tutkimusten mukaan varsinkin palkkatuki edistää maahanmuuttajien työllistymistä ja parantaa valmiuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille, joten siihen on syytä investoida.

## Suomen on hyödynnettävä oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa tehokkaasti

Kestävän kasvun ohjelmassa on tunnistettu myös muita keskeisiä instrumentteja, joilla EU-maiden talouksien uudistumista voidaan tukea. Elinkeinopolitiikan kannalta yksi keskeisimmistä on niin kutsuttu oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF).

Suomelle on arvioitu EU:n saannoksi JTF:n osalta 422 miljoonaa euroa. Niistä 242 miljoonaa euroa tulisi JTF-rahastosta ja 181 miljoonaa euroa rakennerahaston kautta. Kansallinen rahoitus mukaan laskettuna vuosien 2021–2027 vuosien rahoitusosuus olisi noin 700–800 miljoonaa euroa.

Varoista voi tukea tuotannollisia investointeja pk-yrityksissä, uusien yritysten luomista, TKI-toimia sekä tukea siirtymistä vihreään teknologiaan ja infraan, työntekijöiden täydennys- ja uudelleenkoulutukseen sekä työnohjaukseen.

SAK:n mielestä kaikkein tärkeintä on kuitenkin kohdentaa JTF-toimia turvetuotannon ja energiaintensiivisen teollisuuden työntekijöiden aseman tukemiseen: osaamisen päivittämiseen, uudelleenkouluttamiseen ja työnohjaukseen.

SAK:n arvion mukaan työntekijämäärään perustuen suurin tarve oikeudenmukaisen siirtymän rahaston täydennys- ja uudelleenkoulutuksen käytölle tulee olemaan energiaintensiivisessä teollisuudessa, kun niissä muutetaan prosesseja vähähiilitiekarttojen mukaisesti hiilineutraaleiksi. Onnistuessaan JTF on tärkeä väline hiilivuodon estämisessä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

**Lauri Muranen**
elinkeinoasioiden päällikkö
lauri.muranen@sak.fi
+358 40 707 6637